

Фрактура круга

Лука Вукадиновић, 4-2

Има ли, уопште, потребе рећи да људска мисао може бити свакојака и да се, такође, може бавити чим год пожели? Дубоко сам уверен да за тим нема потребе; мисао је, наизглед, дивљи коњ који, не само што долази у разним бојама (разуме се, овим је тврђење да она може бити свакојака потврђено) него и може ићи куд год пожели (овим је тврђење да се она може бавити чим год пожели потврђено). Мисли, попут дивљих коња, дакле, могу бити смеђе и мршаве и ићи стално на запад и јурити ужарену куглу на небу испраћајући је тако целог дана, или бити, ипак, црне, мишићаве, и ићи стално на исток и јурити према ужареној кугли на небу желећи да она што пре напусти њихов дан. Потпуно различити коњи, рекло би се, али ако њихово постојање дестилујемо до суштине, остаје нам иста ствар: коњ који се креће константно. И онај смеђи коњ, што иде на запад и онај црни коњ, што иде на исток, у суштини су истоветни, само их наша *импресија* о њима разликује.

Мисли, по сличном принципу, могу бити и пријатне и узбудљиве и изванредне, али могу бити, ипак, и непријатне и досадне и уобичајене. Потпуно различите мисли, рекло би се, али ако њихово постојање дестилујемо до суштине, остаје нам иста ствар: мисао коју можемо сместити на „оптуженичку клупу“ *моралног суда*. И она пријатна мисао, која нас узбуђује, а сама по себи је изванредна и она непријатна, која једино може бити досадна, а сама по себи није ништа ново, у суштини су истоветне, само их наша *импресија* о њима разликује једну од друге.

Морални суд. *Морални суд*. Како се суди мислима у овом суду који више није неки уобичајен људски суд о томе да ли је мисао пријатна или не, или да ли је узбудљива или досадна, или ипак да ли је изванредна или уобичајена, већ је први, прави, почетни исконски суд, који је уједно и најважнији и најсвеобухватнији и који је „изродио“ сваки следећи, јер је он први? Прави, почетни исконски суд, који је уједно и најсвеобухватнији и који је „изродио“ сваки следећи, јер је он први, прави, почетни и исконски суд... Иако је тешко судити у овом суду, људи су пронашли начин како да суде мислима, па чак и како да нешто као што је коњ (мисао), ставе на „оптуженичку клупу“. Ово је међутим најтежи задатак за овај *људски суд*: мисао се, у хијерархији „мисао-реч-дело“, налази на највишем ступњу, а колико је тешко донети *судску одлуку* сразмерно је чину у хијерархији и ступњу на којем се налази. Дакле, делима је најлакше пресудити и углавном су она та која се налазе на „оптуженичкој клупи“ уместо мисли, а како се суди речима, а затим и мислима, говорићемо касније. Дела су, међутим, исто као мисли, ако искреност и доследност у делању постоји (која подразумева да мисао исходи реч и да је њихова суштина истоветна, и да реч исходи дело и да је њихова суштина истоветна, јер онда је закључак да је суштина мисли и дела истоветна), јер онда им се може судити праведно и једнако управо због те искрености и доследности у делању. Има ли, уопште, потребе рећи зашто је делима најлакше судити?

Дубоко сам уверен да за тим нема потребе, зато почнимо са дна лествице - почнимо од краја, и почнимо од дела, а не од мисли, тотално супротно свим људским законима логике. До поенте и почетка најбоље чемо стићи кроз супротним путем, кад уопште не идемо ка њима (поенти и почетку) јер, „исток је западно од запада лажно кретање је најбрже“*.

Како се суди на овом људском суду? Просто и једноставно: морална норма на један тас ваге, а дело на други тас, и онда је врло очигледно где се то дело налази у моралном поретку ствари. Међутим, шта ако више не би постојала ниједна вага на свету? Шта ако човек не би могао више да суди служећи се вагама? Разуме се, ова претпоставка нема реалне основе (готово је немогуће да све ваге нестану), али је интригантна. Дакле, претпоставићемо да ваге више не постоје; не можемо их нигде набавити; дела се не могу више тако процењивати, и шта сад? Хоћемо ли пустити да цео суд стане са радом, само зато што више нема инструмента који је био кључан у судским процесима? Одговор је, наравно, не.

Претпостављајући да ваге више не постоје, као прави грађанин и *човек*, дароваћу суду, по мом мишљењу, један исто тако користан „изум“ (готово истоветан ваги). Ствар је следећа: ако се на десном тасу оних „ствари јучерашњице“ тзв. вагама, налази дело, онда је готово јасно да ће најрђавије дело узроковати да тај, десни тас, заузме своју најнижу вертикалну тачку тзв. минимум; и обратно, онда ће најбоље дело узроковати да тај, десни тас, заузме своју највишу вертикалну тачку тзв. максимум. Дакле, минимум и максимум, у математици би се могли представити као две тачке. У математици је „јасно као дан“ шта се може представити са две тачке: може се представити дуж, у овом конкретном случају, морална дуж. Ову дуж, чије су тачке минимум и максимум, окренућемо хоризонтално тј. заротирати за 90 степени и баш је тако нацртати на парчету папира. Напоследку, тачке морају бити именоване, а именоваћемо их баш онако како би то било најлогичније да урадимо: минимум ће бити апсолутно зло, а максимум апсолутно добро.

Леви тас са „теговима“ моралних норми више није неопходан, довољно је познавати морални поредак да бисмо могли праведно пресудити о делу. (Инсинуације да је *човек*, сада, постао тас и да није више *човек*, него један тас ваге, комичне су али неосноване. Замислите само тас ваге који спава.)

Нашли смо замену за „јучерашњицу“, и можда је готово очигледно на који начин ће ова старо-нова „справа“ функционисати, али није на одмет испробати је и показати начин на који ради.

Ево, почетничког, лаганог примера: убиство. Да, само то – убиство. Без пуно „филозофирања“, контекста и свега важног и мање важног за *пресуду*; један човек је убио другог, правним речником, лишио живота (Лишио?! Као да *човек* остаје без одеће, а не без живота, али није ни важно, неосноване инсинуације). Просто и једноставно: два *човека* су била жива, један више није, а један јесте – *крив је онај који је жив*. Онај који је жив, моћи ће да живи сасвим нормално, уколико му *савест* не представља неки проблем. Он ће

дисати, а онај мртав неће више. Он ће љубити, а онај мртав неће више. Он ће волети, а онај мртав неће више. Он ће сањати, а онај мртав неће више... Дакле, убиство, морална дуж, нема контекста: све је спремно за прво суђење. Интуитивно се може закључити где ће правда бити задовољена: дело (убиство) треба поставити близу тачке апсолутног зла. Баш ту, близу тачке апсолутног зла, доцртаћемо још једну, мању тачку која ће представљати ово дело тј. убиство. (Највеће тачке су, разуме се, апсолути (добра и зла), а остале које будемо временом постављали морају бити сразмерно мање тако да на средини не остаје ништа, тј. да се у средини ништа не може поставити.)

Ево, сада, почетнички лаган пример, на супротној страни спектра: донирање органа, конкретније, срца. Без пуно „филозофирања“, контекста и свега важног и мање важног за *пресуду*: један човек је донирао срце другом, правним речником, подвргао се трансплатацији. Просто и једноставно: два *човека* су била жива, један више није, а један јесте – *глорификован* је онај који је *мртав*. Онај који је жив, моћи ће да живи сасвим нормално, уколико му *савест* не представља неки проблем. Он ће дисати, а онај мртав неће више. Он ће љубити, а онај мртав неће више. Он ће волети, а онај мртав неће више. Он ће сањати, а онај мртав неће више... Дакле, трансплатација, морална дуж, нема контекста: све је спремно за прво суђење на другој страни спектра. Интуитивно се може закључити где ће правда бити задовољена: дело (трансплатација) треба поставити близу тачке апсолутног добра. Баш ту, близу тачке апсолутног добра, доцртаћемо још једну, мању тачку, која ће представљати ово дело, тј. трансплатацију.

Сада, када је „одгонетнуто“ како овај „изум“ ради, поставићемо на њега (моралну дуж) сва дела у нашој свести. Када је то завршено, завршили смо и са суђењем... а можда, ипак, не.

Покушаћемо да, ипак, „оживимо“ ову дуж и оно што је дефинише и оно што се на њој налази, не би ли овај *људски суд* постао приближнији оном првом, правом, почетном и исконском суду о коме је раније било речи. Дуж ће добити трећу димензију и постаће „раван“ (разуме се, не раван у математичком смислу), сва дела ће добити масу (постаће попут тегова) и сада суд постаје много приближнији људским схватањима. Сада се више различитих дела може налазити на једнакој удаљености од апсолутног зла и апсолутног добра, сваки са својом одређеном тежином.

Шта се онда, међутим, дешава са апсолутним злом и апсолутним добром? Апсолути, сада, више не изгледају тако једноставно и достигну и схватљиво, јер то и нису, штавише, можда никада није ни требало да изгледају тако. Они су добили своју праву форму, која се огледа у неухватљивости, постајући тако две „линије хоризонта“ на овој „равни“: зло – запад, добро – исток. Међутим, ови хоризонти, некадашње тачке које су се бесконачно рашириле, добиће на маси, такође. Колика је та маса? Она је онолико велика колико су ови принципи неухватљиви – она је апсолутна. Ова два хоризонта, два апсолута, добиће апсолутну масу, постаће најтеже ствари у универзуму.

Ако смо све ово замислили, онда оно што ће се десити у наредном кораку (разуме се, само од себе), не би требало да представља изненађење. Ова „раван“ је донекле „више жива“ од мисли, али не и од парчета хартије, јер може да се савија и помера кроз простор. Када се тежина ова два принципа стави на крајеве „равни“, дакле, разуме се, реч је апсолутној маси, највећој могућој у универзуму, онда ће се десити нешто јако чудно: „раван“ ће почети да се савија и криви под тежином ова два принципа. Колико дуго ће се кривити, тј. где ће се зауставити? Одговор је: зауставиће се тамо где, по људским законима логике, никада неће моћи – зауставиће се тек када се ова два принципа споје.

Наша некадашња раван сада је постала прстен, а упрошћено, наша некадашња дуж сада је постала круг. Истина је, у ствари, да то никада није ни била раван, већ сломљен прстен у нашој свести, који смо ми развили у раван, да то никада није била дуж, већ *фрактура круга*.

Истина се, парадоксално, за сад, не чини довољно истинито. Готово је противречно свему ономе са чим смо упознати, међутим, зашто се истина не чини довољно истинито, мало касније.

Погледајмо, сада, ипак сва она дела којима смо „пресудили“ раније? Јесмо ли им исправно пресудили? Одговор је: можда. Ако смо судили само да бисмо пресудили, да бисмо могли рећи да пресуда постоји, онда, разуме се, пресуђено је исправно, јер смо судили онако како смо хтели, а не онако како је требало. Ако смо, ипак, судили зарад нечег узвишеног или смо се водили неким идеалом да бисмо остварили своје тежње ка „етарским висинама“, онда, разуме се, није пресуђено исправно, јер смо судили онако како смо хтели, а не онако како је требало.

Постаје готово невероватно; шта год човек урадио, рекао или помислио, увек пресуда о томе може бити двојака, иако он, међутим, ради исту ствар. Управо то је готово невероватно: то што суд зависи више од импресије, перспективе, контекста или било чега сличног, а најмање од истине, која је била почетни циљ због којег се судило. Овај „моралној заврзлами“ „стаће на крај“ управо истина: истина о моралу као кругу, а не као фрактури круга. Сваким увођењем импресије, перспективе и контекста, истина постаје извитоперена губећи тако своју суштину; што више импресије, перспективе и контекста, то мање истине. Круг, као универзални, објективни морални поредак, једном и за свагда решава овај проблем. Ствари се више не могу рангирати, поредити, добијати контекст, зато што, све и да се рангирају, пореде и добију контекст, оне ће увек остати исте: остаће подједнако удаљене од центра круга. Као што коња који трчи на запад ништа не разликује од коња који трчи на исток, јер су обоје у суштини коњи; тако и дела, била она добра или лоша, једина права истина је да су она, у суштини, *дела* и ништа више. Овде, међутим, нема места нихилистичкој сатисфакцији услед чињенице да је оно што *човек* сматра неморалним исто као и оно што *човек* сматра моралним (добром), јер наш доживљај није такав и *човек* се никада не би могао сложити са тим, наш доживљај је да су дела рђава или добра, као што

су и речи рђаве или добре, и као што су мисли рђаве или добре. О овоме ће бити речи мало касније.

На једно питање није дат одговор, а оно је остало да злокобно лебди у ваздуху чекајући „да стигне на ред“: како се зове тачка у којој се спајају апсолутно зло и апсолутно добро? Јасно је, та тачка не постоји: она је сада део бесконачности зване круг и та тачка може бити било где на кружници. Тачка у којој су се спојила два хоризонта, два апсолута и два потпуно супротстављена принципа, могла би бити било где на кружници и ми је никада не бисмо могли видети: то је истина, али само половична. На кругу је чак и та тачка постала *само тачка и ништа више*, али наш доживљај ње никада неће бити тако недефинисан. Та тачка зове се – *човек*.

Човек настаје онда када се споје ова два „тешка“ принципа, чија се тежина, осим у њима самима, налази и у поетичности њиховог сукоба и раздора. *Човек* није само „дете“ апсолутног добра и апсолутног зла, *човек* је такође и апсолутно добро и апсолутно зло, а све у зависности од тога шта он пожели да буде и како жели да се прикаже свету, и још важније, како жели да се прикаже самоме себи.

Ова мисао, која дефинише људско постојање, човечанству није страна, међутим, само човечанство није увек имало довољно „слуха“ за њу. Ова теза била је занемарена, недовољно обрађена све док је један *човек* није доживео и проживео, а затим по њој и стварао, и касније повео на „велика врата славе“. Данас, у тренутку када су ове речи написане, прошло је доста година, тачније, 154 године², али књижевност још није добила јунака који је био „више *човек*“ од Расколњикова. Сви јунаци Ф. М. Достојевског одликују се, наиме, управо овом мишљу за које човечанство није увек имало „слуха“; сваки јунак у себи обједињује онај највиши принцип који ће га уздигнути до надљудског, и онај најнижи принцип који ће га срозати до анималних разина. Ова револуционарна новостечена истина о људском постојању, коју је Достојевски својим мајсторским пером уобличио, променила је, не само токове потоње књижевности и књижевности уопште, већ и начин на који *човек* може сагледати самога себе, али и друге људе. Развој психоанализе и психологије уопште, померен је десетинама светлосних година унапред, управо због опуса једног од највећих писаца свих времена, а разумевање *човека* постало је комплексно и продубљено.

Људи, данас, читају ремек-дела Достојевског, одушевљавају се његовим ликовима и њиховом комплексношћу, а њихово мишљење о самима себи уздиже се до невероватних размера, сваком новом прочитаном страницом, све више и више. Проблем је оно што се дешава када се странице књига затворе: тада, обично, ти исти људи забораве на представљање истине (да је *човек* тачка где се спајају апсолутно зло и апсолутно добро) којем су присуствовали док су бесомучно „гутали“ странице његових романа и, сада, када погледају ту исту *истину*, коју су код Достојевског гледали толико дуго и са толико пажње, остају у чуду и негирају ову мисао, иако су јој се до скоро дивили.

Међутим, не треба покушавати бити бољи *Достојевски* од Достојевског и покушати боље дочарати ову мисао од њега самог: Достојевски је био један, једини и непоновљиви. Разуме се, то никада није био циљ (никада циљ није био да се подржава рад Ф. М. Достојевског), већ је циљ био управо тај да се на добро познатим примерима (ликовима Ф. М. Достојевског) и то само кроз интуитивно, суштинско присећање, без детаљне обраде, покаже колико је истина, у ствари, истинита и врло близу нас, јер се налази у сваком роману Достојевског на полицама свих библиотека света (како јавних библиотека, тако и личних) и у мислима сваког појединца који се тих романа и дохватио. Дакле, овде нема места поновној обради ове тематике, нити је то икада и био циљ, већ је једини разлог зашто се име овог великог писца спомиње, управо тај да се кроз јако блиске примере (као што су романи, а потом и јунаци, Ф. М. Достојевског) покаже да је *истина о људском постојању* била често око нас, а да је некада нисмо били свесни.

Дакле, сада, када је овој апологији дошао крај, вреди још рећи да оно што је дефинисало *моралну дуж*, апсолутно зло и апсолутно добро, сада поново, на потпуно други начин, дефинише и *морални круг* – човек је тачка која дефинише овај круг тако што су у њему обједињена ова два супротстављена принципа. Човек је тај који дела, говори и мисли и сам себи суди због тога, и то на начин на који он жели, јер има *слободу да то чини*, међутим, *савест му неће допустити да то чини на начин који он жели*. Слобода. Савест. Слобода и савест. Слобода или савест?

Крећући се западно од запада, коначно смо стигли до истока (поенте и почетка). Прича се вратила на почетак. Зашто она два коња, о којима је било речи на почетку, нису исти за нас, или зашто није исто за нас када је *крив онај који је жив и глорификован онај који је мртав*. Важно питање: зашто постоји јасна разлика у нашој свести и, можда још важније, чему та разлика служи? Одговор је, дакле, јасан: универзална, објективна, прва, права, почетна и исконска истина, о којој је било речи и о којој се „разглабало“ толико дуго, самом човеку не представља скоро ништа, јер у људском свету постоји онолико истина колико постоји и људи – *по једна истина за сваког човека*.

Ако питање: „Зашто?“, па онда: „Зашто је то баш тако?“, одјекује у глави, онда ће одговор на то бити јако занимљив. Зато што *сваки човек у свести има свет*. Разуме се, сваки човек, са готово апсолутном сигурношћу, може посведочити да свет постоји – он у њему живи, али један, јединствен, објективан и универзалан свет, у ком сви ми објективно постојимо, био би за људе одвећ досадан и незанимљив. Стога, вероватније је да сви људи и предмети постоје само у нашој свести, кроз пукe привиде живописних слика које ми управо називамо *нашим светом*. Овај, наш свет, изграђен је, разуме се, од свега онога опипљивог и материјалног, али за његову живописност треба захвалити сећањима, бојама, мирисима и осећањима која су свепрожимајућа и која дају смисао свему, падајући попут капи кише на суво, материјално тле нашега света. Дакле, одузмите једном човеку свест, али само једном, и јасно је, биће као да његовог живота никада није ни било; ако одузмете свим људима свест, разуме се појединачно, свакоме од њих понаособ, онда ће бити као да

људи никада нису ни псотојали и да овај „један, јединствен, објективан и универзалан свет“, тј. онај у ком човек мисли да постоји, никада није ни постојао, и још важније да сада, у тренутку када се о њему говори, он више не постоји.

Даље, неопходно је да се подробније објасни настанак света – *нашег света*, али: зашто је он толико важан за нашу слободу? Он настаје у раном детињству, готово у тренутку када *човек* удахне ваздух по први пут. Тада је он магловит и нејасан, без пуно детаља, сакривен чак и од погледа детета у којем свет постоји. Са порастом свести код новорођенчета долази и до првих промена: магле је у свету све мање и његове боје постају уочљивије, али не онолико колико ће бити касније. Свет је у том тренутку још увек невин, весело и радостан. Од овог тренутка, од тренутка када је свест почела да се увећава, наш „дечији свет“, од форме једне, мале звезде (која обасјава ноћно небо, али не представља готово ништа значајно) прелази постепено у форму масивне звезде чију супернову, човечанство с нестрпљењем очекује. На супернову, ипак, не треба чекати дуго; *супернова човековог детињства* истовремено је *супернова човековог постојања*. У тренутку ове звездане експлозије, *наш свет* је, попут целе галаксије, био осветљен у свим, па и у оним најудаљенијим кутевима нашег постојања; сећања су била најпријатнија, боје и мириси најинтензивнији, а најлепша осећања попут љубави, током целог трајања супернове, нису била више предмет поигравања ситуација, тренутака и осталих људи, тј. нису биле привремене, већ су биле трајна форма и суштина нашег живота, пратећи сваког *човека* „у стопу“.

Ова супернова детињства и постојања, такође је била и супернова слободе. *Човек* никада више неће бити слободан, као што је то био док је био дете. У тренутку након супернове, *човек* ће се поново родити, али баш онако како је то Русо рекао³. Ово „друго рођење“, започеће, замислите, даривањем. Човечанство је за свог новог, још увек невиног члана, спремило нешто предивно: спремило је окове. И то не било какве окове, разуме се, већ оне гвоздене, са дебелим и тешким ланцима, у које ће га ставити, након што дете жигошу попут роба, жигом да је он најпре своја националност, религија, образовање, звање и све оно важно и мање важно, и да је можда на крају, ако је баш неопходно, и *човек*, а никако дете. Овој „дарежљивости“ човечанства, међутим, ту није крај. Жиг дође као „предјело“ на „менију“ званом живот, у „ресторану“ постојања, чији је „главни кувар“, замислите, каква сличајност – човечанство. Главно јело, које следи, разуме се, није један ланац, а ни два, већ пет, пет ланаца. Један за врат да гледа само испред себе, по један за обе ноге да не може да побегне од „живота у који је пао“⁴ и по један за обе руке да тежини ланаца мора да се повинује, јер не може да се избори са њом.

Сада, када су ланци добро намештени и затегнути, од оне прве, праве, почетне и исконске слободе и од оног једног, јединог, објективног и универзалног света више нема ни трага, а *слобода и свет*, разуме се, морају наставити да постоје и зато ће, почевши од овог тренутка, наставити да постоје у нашој свести. Овакав даљи „живот“ слободе и свести, нужан је и готово спасоносан за *човека*; неопходно је да слобода и свет, од *спољашњег*,

експлицитног и обективног, пређу у унутрашње, имплицитно и субјективно, иако ће се самом човеку чинити да је она остала у пређашњој форми (спољашњој, есплицитној и објективној). Кретање у простору је смањено и замењено, углавном, кретањем у мислима, а утицај на свет кроз дела је смањен и замењен, углавном, утицајем у мислима.

На почетку је споменута хијерархија „мисао-реч-дело“, а потпуно разрешење мистерије у њеном поретку следи управо сад и то кроз „принцип круга“. Када, уместо тежине доношења судске одлуке, узмемо слободу као параметар добијамо потпуно обрнуту ствар: „дело-реч-мисао“. Мислима је натеже било судити јер се у њима налази највише слободе; речима је било тешко судити онолико колико се слободе у њима налазило, а делима је, обрнуто, било најлакше судити, управо зато што се у њима налази најмање слободе. Сада се, ипак, морамо вратити на мисли и дела, јер је очигледно да су речи „индиго“ којим се служе мисли да би се пресликале на дела. Слобода се, од „дечје слободе“, која се налази у делима, настанила сада у *човекову слободу – слободу у мислима* и од тренутка када је окован, она (слобода) ће из мисли покушавати да дејствује кроз речи, а онда и кроз дела. Међутим, када слобода крене из мисли до свог коначног одредишта – дела, увидеће да је свака стопа тежа од претходне и да што се више труди да допре до дела, да ће јој то све теже и теже „полазити за руком“. *Човек* ће покушати да на свет утиче исто онако *слободно* као што је то било у мислима, где је, заносећи се сопственом величином веровао у своју свемоћност, а онда, када су на ред дошла дела, његов его остаје сломљен, јер, одједном, више нема оне *слободе са којом би могао да уради шта пожели* и сада је могао да уради једино *што ће му савест допустити да уради*.

Слобода. Слобода. Слобода је, дакле, за човека извор моћи, али и извор живота, извор среће и извор свега онога до чега му је стало: *човек* само када је слободан, а не окован, може осетити истинску, дубинску и интимну везу са животом кроз пријатна осећања. Слобода је, разуме се, нужна за човеково постојање. Међутим, шта је то толико лоше у тим оковима? Да ли су ни лоши уопште? У једном етичком и романтичарском заносу могло би се рећи да су ланци извор све наше несреће, али то би онда значило да *човек* није сагледао своју кривицу и зашто је окован. Слажем се, окови су, сами по себи, можда и персонификација зла, али то је баш оно што човека чини *човеком*: *човек* никада не би био *човек*, онакав каквим га ми познајемо, да је само оно утамничено дете које је пало у живот, већ је *човек* и то дете и ти ланци – заједно. Овде се залази у велики проблем људске егоцентричности: „Зашто сам баш ја окован?“, „Ја мрзим окове“, „Ја не желим окове“, „Ја желим слободу“ и слично. *Човек* ће, доста свесно, мрзети окове, не разумевајући њихову нужност у своме постојању. Кад их (окова) више не би било (што је, разуме се, још једна нова хипотеза без реалних основа), то ново биће, које више није *човек*, већ нешто потпуно ново, морало би да сазда своју потпуно нову уметност, науку, историју, културу, наслеђе... у крајњем случају морало би да сазда поновна сазнања о самоме себи. *Човек*, сам по себи, није довољан да буде целина, већ су други људи они који га чине потпуним. Само тада он постаје целина, и то биће са оковима постаје *човек*, али оно је сада и то биће и окови

заједно. Живот без иквих окова за *човека*, живот у апсолутној и неспутаној слободи, био би тиранија сам по себи. *Човек* са превише слободе не постаје слободан *човек*, већ тиранин.

Детињство, иако најсветлији период човекова живота, одликује се понајвише егоцентризмом и зато је погубно по читаво човечанство да сви људи, до краја живота, остану деца. Човечанство, по „другом рођењу“, не даје људима окове зато што их оно не воли, већ зато да би могло да их заволи и да би они (људи) могли да почну да коегзистирају са целокупним човечанством. Наравно, никада не треба заборавити да потпуно одузимање слободе значи и одузимање самога живота, и да је зато неопходно да слобода постоји у нашим мислима и у *нашем свету*. *Наш свет* је неопходан да би слобода могла да живи у нама и он свакако треба бити „дечји“, јер оног тренутка када *нашег света* више не би било, нечија слобода била би угрожена и занемарена, а самим тим и његов живот. За коначну форму слободе, али оне праве и спасоносне, а не оне тиранске и самовољне, неопходно је да се *човеку* остави неограничен потенцијал, тако да *слобода у њему самом*, не би могла бити никада угрожена, а да би она *слобода у самовољним делима* била спутана. Неограничен потенцијал *човека* огледа се у томе што *човек* није само „дете“ апсолутног добра и апсолутног зла; човек је такође и апсолутно добро и апсолутно зло, а све у зависности шта он пожели да буде и како жели да се прикаже свету, и још важније, како жели да се прикаже самоме себи, а у све то у складу са својом *савешћу*.

Савест. *Савест*. Савест је, разуме се, управо оно што прави јасну дистинкцију између *жив је крив и глорификован је мртав*, између убиства и трансплантације срца, између коња који се креће на запад и коња који се креће на исток, између пријатне, узбудљиве и изванредне мисли и непријатне, досадне и уобичајене мисли. Савест је, такође, управо оно што чини *слободу у самовољним делима* тј. тиранску слободу, здравом и способном *слободом у човеку самом*. Савест је контрапункт слободе. Савест је сила реакције на силу акције слободе. Савест је „Парламент“, који у „држави“ *човек* држи под контролом и присмотром „самовољног тиранина и аутократу“ слободу. Али не само то, савест није ту само да би спутавала слободу, она такође служи и томе да слобода „ојача“ кроз сукобе са њом и да од *самовољне, егоцентичне, себичне слободе*, слобода постане она *права, идеална и људска слобода која се налази у сагласју са свим осталим слободама, световима и истинама*. Оваква слобода, уместо на егоцентричности, почива на разборитости, праведности, умерености и храбрости. Само *човек* који поседује четири кардиналне врлине завређује да више не буде нови, леви тас ваге (инсинуације су биле неосноване, разуме се) и да допушта да се његовим етичким принципом поиграва ситуација, епоха, утисак, остатак друштва. Савесном *човеку* није неопходно да има у себи *фрактуру круга* за морал, он своју слободу више неће злоупотребити, чак ни када се *фрактура* споји и у његовом моралном поретку поново настане *круг*.

Сунце само што није изашло и пошто ћемо га први угледати, готово је сигурно, ми смо на истоку, поенти и почетку. Али каквој поенти и каквом почетку? Поенти и почетку, разрешењу круга и суштине. Одакле нам слобода и савест, сазнаћемо онда када одбацимо све фрактуре кругова у свестима, тј. световима сваког од нас, када занемаримо истину коју свако од нас има, када занемаримо своју мисао, реч и дело. Слагао сам вас да тада неће остати ништа. Чак и без свега овога, чак и без нас самих, остаће да постоји *Круг*, остаће да

посотји Свет, остаће Истина, остаће Мисао, Реч и Дело, а њихова суштина ће се налазити у једној ствари – Љубави (Богу).

Ако деламо, морамо се запитати где је то Дело од ког је све потекло. Ако говоримо, морамо се запитати где је та Реч од које је све потекло. Ако мислимо, морамо се запитати где је та Мисао од које је све потекло. Ако имамо своју истину, морамо се запитати где је та Истина од које је све потекло. Ако имамо свој свет, морамо се запитати који је тај Свет од кога је све потекло. Због егоцентричности Еве и њене тиранске слободе, хтела је оно што јој није дато и при изласку из Еденског врта, херувими су од њиховог (Адамовог и Евиног) круга направили *фрактуру круга*, коју су нам они даље оставили, али не само то, оставили су намнесећање на првобитни круг, који од тад сматрамо за неистину или „недовољну истину“. *Фрактура круга*, у свој својој несавршености, али истовремено и неопходности за *људски живот*, остала је као трајно сећање за будућа поколења; остала је као сећање на Свет, који осим што је саздан од Љубави (Бога) и из љубави, био је такође пун и Љубави и љубави. Остало је као сећање на Истину, која осим што је саздана од Љубави (Бога) и из љубави, била је једнако спасоносна, јер је гласила: „Љубимо једни друге да бисмо једнодушно исповедали!“ Остало је као сећање на Мисао, која осим што је саздана од Љубави (Бога) и из љубави, била је пресудна да Бог помисли да створи нешто по Свом наличју и то из чисте љубави, а не зато што Му је то нешто било потребно. Остало је као сећање на Реч која осим што је рођена од Љубави (Бога) и из љубави, била је и спасоносна за човечанство јер је Он, Љубав, Мисао, Истина и Свет одлучио да се оваплоти и страда зарад нас и нашега спасења.

А дело? Сећање на дело је јасно: он је онај који је *круг* и створио, тј. Он је она Сила која је, противећи се свим *људским* законима логике, савила два краја равни формирајући тако прстен. Прстен Му се није допао, притиснуо Га је десом руком и направио од њега круг. Какав круг? Управо онај који се налази изнад главе сваког анђела и Њега самог.

Када је стварао људе, Он је морао створити круг, морао је створити круг око Себе. Он је морао постати центар круга тако да бисмо сви ми, били гори или бољи, остали на једнакој удаљености од Њега и остали једнако Његова деца. И из овог круга, круга Љубави, даље је све постало.

¹ *Поезију ће сви писати*, Бранко Миљковић

² Роман *Злочин и казна* Ф. М. Достојевског издат је први пут 1866.

³ „Човек је рођен слободан, али свуда је у оковима“ – Ж. Ж. Русо

⁴ „То је онај живот, где сам пао и ја/ С невиних даљина, са очима звезда“: *Тамница*, Владислав Петковић Дис